Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, Bronislavai Sruogienei, 1946-06-06, iš Vilniaus – į Kauną

Mano Brangieji!

Mano Brangieji!

Gavau p. Bronės [1] laišką, rašytą V-29 [2]. Labai ačiū! Man tikrai baisiai nesmagu, kad aš tiek rūpesčių užkraunu! Pavasarį buvau manęs vasarai atvažiuoti Kaunan ir gal šiek tiek išsivadavusioje trioboje pagyventi. Bet vargu ar tai man pasiseks. Pagaliau, kaipgi aš ten gyvenčiau, – nė vieno baldo juk ten neturiu, ir ką gi, ir kaip aš ten valgysiu? Juo labiau kad ir su butu Vilniuje niekaip negaliu susitvarkyti. Mano šeiminikė [3], Marikės [4] įstatytoji, laiko savo mokykloje baigiamuosius egzaminus, ir toliau, žinoma, taip nebebus, kaip iki šiol buvo. Liksiu vėl beveik visai vienas visame bute. Ką veiksiu ir kaip susitvarkysiu, neturiu supratimo. Nežinau net, ar pavyks į Birštoną pavažiuoti, nors tai man būtų labai reikalinga, – sveikata baigia sukirmyti. Tat dar naują rūpestį su namais Kaune pasiimti šiuo tarpu aš visiškai nepajėgiu. Išeina Šėmeklis [5] – ir suk jį velniai. Man atrodo, naują gyventoją jo vieton įsileisti nėra mažiausios prasmės. Tegu gyvena vienas Speičys, – ir jam bus geriau, ir kitiem. Namas oficialiai yra mano „личная собственность“ [6] – ir miesto butų skyrius jokių pretenzijų negali turėti. Speičys [7] oficialiai ir toliau tegu užima viršų, bet faktinai gali naudotis ir apačia, palikdamas mano reikalams visai vieną kambarį (mano kabinetą). Būtų gerai, kad pastatytų tenai kokį baldą, kad būtų panašu į gyvenamą kambarį. Oficialiai: aš Vilniuj ar kur kitur pekloje gydausi, o kai pagysiu – rengiuosi gyventi tame name. Taip tegu ir lieka. Kokį nors remontą dabar daryti (tinkuoti, baltinti) aš nepajėgiu, – neturiu nei pinigų, nei sveikatos. Kol kas nėra ir prasmės tai daryti. Kiek reikės mokesčiam pinigų, aš prisiųsiu, – dėl mokesčių nuomininkų laikyti nėra prasmės.

Čia pridedu Speičiui laišką [8] (turėdamas galvoj, kad Šėmeklis išsikraustys). Paskaitykite. Jei Jum atrodys tvarkoje, įteikite; jei turėsite kokių abejonių, sulaikykite. Jei atrodys tvarkoje, naudokite, su juo susitardami, sodą savo nuožiūra. [1r] //

Šiuo tarpu vargu ar galėsiu atvažiuoti į Kauną. Universitete turiu egzaminus birž. 20–22 d., kasdien vaikštau į poliklinikę ir jaučiuosi gana bjauriai. Tie visokie ūkiški rūpesčiai mane stačiai pjauna, neapkenčiu aš jų, na, ir nieko nemoku padaryti.

Šėmeklis be pagrindo jus puolė. Juk aš jam ir pernai sakiau, kad jis galės gyventi tik iki šio pavasario, ir oficialiame laiške jam tai dar vasario mėn. rašiau. Be to, aš juk užsiunčiau visą eilę žmonių, kurie veikė per Ispolkomą [9] jį krapštydami iš mano buto. O ar aš dabar atvažiuoju, ar ne – kas jam darbo! Jam pranešta buvo oficialiai, ir jam to turi pakakti, ką gi su juo daugiau aš galiu kalbėti! Kaip aš toliau darysiu – kas jam darbo! [10]

Gauti paskaitų Kauno universitete aš jau nebeturiu vilties [11], Valstybinė grožinės liter-ros leidykla Kaune bankrutavo, – ten reikalų ir aš nebeturiu, – nieko nebespausdina [12], tat bet kuri veikla manęs su Kaunu šiuo tarpu neberiša. Įkyrėjo man taip jau begyventi, bet visiškai nežinau, kaip tvarkytis, – gal ir noro tam nebėra.

Dar kartą dėkui labai už visus rūpesčius. Geriausių linkėjimų Juozui [13], Jolitai [14].

Jūsų Boles [15]

1946. VI. 6 [16]
Vilnius [1v] //

KOMENTARAI

[1] Bronislava Jazbutytė-Sruogienė (1896–1950) – Balio Sruogos vyriausiojo brolio Juozapo Sruogos žmona, sklypo Kaune, Žaliakalnyje, Ramiojoje gatvėje Nr. 7A, savininkė, rašytojo kaimynė, jo namų Kaune, Ramiojoje gatvėje Nr. 9B, prižiūrėtoja, administratorė.

[2] Minimas brolienės laiškas Baliui Sruogai neišliko.

[3] Jadvyga Peseckienė (g. 1913) – 1945–1947 m. Balio Sruogos buto Vilniuje, Tauro gatvėje 21–3, šeimininkė, rašytojo globėja ir slaugė. 1946 m. universiteto gamtos-geografijos fakulteto studentė.

[4] Marija Nemeikšaitė (1886–1970) – pedagogė, redaktorė, Sruogų šeimos bičiulė Kaune.

[5] J. Šėmeklis – statybininkas, nuo 1944 m. lapkričio 1 d. iki 1946 m. balandžio 23 d. Balio Sruogos namo Kaune gyventojas, pirmasis nuomininkas.

[6] „Личная собственность“ – *rus* asmeninė nuosavybė.

[7] Petras Speičys (1889–1958) – nuo 1944-11-01 Balio Sruogos namo Kaune gyventojas, nuomininkas, kuris su šeima Ramiojoje gatvėje pragyveno apie pusantrų metų.

[8] Balys Sruoga buvo parašęs laišką namo Kaune nuomininkui Petrui Speičiui:

„Gerbiamasai,

Prof. Jonynas ir p. B. Sruogienė man plačiai pasakojo apie Tamistos rūpesčius mano sodą beglobojant ir betvarkant. Labai dėkoju Tamstai! Labai prašyčiau ir toliau taip pat.

Pasitraukus p. Šėmekliui, gal Tamsta galėtum toliau vienas gyventi? Oficialiai – Tamsta ir toliau užimtum viršutines patalpas, o apatinės liktų mano reikalam. Bet Tamsta galėtum faktinai naudotis ir apatinėm. Mano reikalam liktų ištisai mano kabinetas apačioje, o valgomąjį, ypač vasarą, Tamsta galėtum naudoti, – gal būtų tamstai tai patogiau? Namas oficialiai yra mano „личная собственность“, be mano sutikimo miesto valdyba jo negali paimti ir kam kitam įduoti. Dėl visa ko čia pridedu 3 mano vizitines korteles, prašau jas prikabinti prie durų, kad būtų aiškiai pažymėta, jog aš tuos kambarius užimu. Kada aš ten apsigyvensiu, ne miesto valdybos, bet mano reikalas. Dabar aš sergu, visą vasarą gydysiuos, – miesto valdybai tai negali rūpėti.

Namą globoja p. B. Sruogienė, ji yra įgaliota veikti mano vardu. Todėl tad tolimesniame gyvenime prašyčiau tartis su ja.

Su gilia pagarba

B. Sruoga

Vilnius
1946. VI. 6“ (Balio Sruogos laiškas Petrui Speičiui, iš Vilniaus – į Kauną, 1946-06-06, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 320, l. 1r).

[9] Ispolkomas (*rus* исполком, исполнительный комитет) – vykdomasis komitetas. Balys Sruoga, veikdamas per tuometinę vykdomąją valdžią, siekė oficialiu keliu iškraustyti nepageidaujamą ir savininko valios nepaisiusį asmenį iš privataus gyvenamojo ploto.

[10] Balio Sruogos sprendimas iškeldinti nuomininką Šėmeklį sukėlė kaimynų pasipiktinimą. Todėl Juozapas Sruoga kvietė brolį atvykti į Kauną: „Gavau iš brolio Juozo laišką, kuriame jis tarp kitko rašo: „būtų labai pageidautina, kad tu pasirodytum ir savo namuose, nes kaimynai labai pyksta ant mūsų ir skaito mus kokiais tai bjauriais intriganais ir kaltina mus dėl Šėmeklio iškraustymo…“ Va, šitokie dalykai – tai ir erzina mane, ir aš nesuprantu, ko iš manęs norima. Kas kam darbo, kas darbo kaimynam, kas mano bute gyvena, koks ten padegėlis Šėmeklis ar kas kitas? Ir kokio kvailio vaidmenį aš turėčiau vaidinti, pasirodęs namuose, ir prieš ką? Todėl man tenai ir nesinori pasirodyti. Pasirodęs tiktai su kuo nors susipyksiu, – tuo viskas ir baigsis. Kad mes su broliu Juozu vis dėlto baisiai skirtingi žmonės, ir vienas į kitą blogai veikiame. Kas man atrodo niekaniekis, jam turi didelės reikšmės, ką jis kartais laiko esant būtina, man atrodo: „Apsaugok, Viešpatie!“ Tai iš dalies ir sulaiko mane nuo vizitų į Kauną“ (Balio Sruogos laiškas Marijai Nemeikšaitei, iš Vilniaus – į Kauną, 1946-06-30, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 235, l. 1r).

[11] Grįžęs iš Štuthofo konclagerio Balys Sruoga nuo 1945-09-01 iki 1946-09-28 ėjo Rusų literatūros katedros vedėjo pareigas VU. Studentams skaitė rusų literatūros istorijos kursą. VDU Istorijos ir filologijos fakulteto tarybos posėdyje dekano Augustino Janulaičio iniciatyva 1945-09-12 nutarta rašytoją kviesti ir Visuotinės literatūros katedros vedėju. Jis sutiko dėstyti visuotinę literatūrą VDU (Balio Sruogos laiškas Augustinui Janulaičiui, iš Birštono – į Kauną, 1945-09-13, [rankraštis], in: LNMMB RKRS, f. 33, b. 1, l. 1r). Vidaus reikalų liaudies komisaras Juozas Bartašiūnas nepatvirtino Balio Sruogos kaip katedros vedėjo. Laukta jo patvirtinimo ir dėl rašytojo paskaitų Kaune. 1945–1946 m. Balys Sruoga ruošėsi VDU skaityti graikų ir romėnų, Viduramžių ir Renesanso laikotarpių dramaturgijos kursus, planavo vesti dramaturgijos seminarą. Pabrėžė: „V. Didžiojo universitete pasilikti aš labai norėčiau“ (Balio Sruogos laiškas Augustinui Janulaičiui, iš Vilniaus – į Kauną, 1945-10-05, [rankraštis], in: *LMAVB RS*, f. 267, b. 853, l. 1r).

[12] Pagal Valstybinės grožinės literatūros leidyklos planą *Dievų miškas* jau turėjo būti ruošiamas spaudai (1946-04-18 vyriausiojo redaktoriaus Valio Drazdausko pasirašytas leidimas rinkti kūrinio mašinraščio tekstą, o 1946-05-15 gautas ir Glavlito leidimas jį rinkti). Situacija pasikeitė 1946 m. vasarą, kai vyko ideologiniai *Dievų miško* taisymai, kūrinį perskaičius valdžios atstovams – Justui Paleckiui, Mečislovui Gedvilui, Kaziui Preikšui, Juozui Žiugždai, Genrikui Zimanui. *Dievų miško* mašinraščiai taisyti pagal jų nurodymus. Neatsitiktinai kalbėdamas apie sudėtingą rašytojo padėtį pokariu, Balys Sruoga 1946 m. vasarą išsitarė Petrui Cvirkai apie neoficialiai prieš jo asmenį pradėtą ideologinį sąmokslą dėl veikalo, sukurto ne socrealistiniu metodu – „ne pagal liniją“:

„Viena tiktai aišku: žmogaus psichika „pagal liniją“ niekuomet nesiformuoja, kol ji tebėra žmogaus psichika! Rašytojas rašo taip, kaip jis jaučia, kaip jis mato pasaulį, – kiekvienas kitaip, savaip, – kaip ir visi menininkai kūrėjai. O paskui jam sako: ne taip, ne pagal liniją! Tavo tokiam personažui reikia viena koja prikirpti, nosis – pridurti. Prasideda rašytojui Golgotos kančios. Vienas, kaip Dauguvietis, gali tai pakelti, o kitam tai – padūkęs dantų skausmas. Juk ir mano „Dievų miškas“ – rodos, jau kokia nekalta tema! Rašiau 2 mėnesiu, „svarstymas“ užėmė 12 mėnesių – ir dar ne galas! Man asmeniškai rezultatas aiškus: pradėjau tą veikalą stačiai neapkęsti! Nebenoriu aš jo nė žinoti, nė girdėti apie jį! Jeigu, dabar jau tikrai mano prakeikimui, tas veikalas būtų kada nors spausdinamas, nei jo korektūrų, nei jo atspausto nebeskaitysiu! Ir kokiu būdu toliau aš galėčiau ryžtis ką nors rašyti gyvenamomis temomis?! Tai – mano kaprizas? Anaiptol ne! Kūryba, rašymas – yra man gimdymo kančia. Aš visuomet ją labai skaudžiai išgyvenu. Ir dar „kančios po gimdymo“! Ne, – tam jau mano nervų nebepakanka!“;

[…]

2. Dar dėl „Dievų miško“. Man nuostabu, kad žmonės tenai politikos ieško ir pyksta, kad jos neranda. Kaipgi jie gali rasti ją tenai, jei aš ir nemaniau ją duoti? Dvi priežastys. Jeigu tie, kur piktinos, patys pasėdėtų tokiame lageryje, pabūtų tiek laiko, kaip aš, alkani, mušami, vos pavelką kojas, nežinodami, po kelių minučių ar tavęs kas neužpumpys, kapstinėdamos šiukšlėse sužiedėjusios plutos gabalėlio, su sutinusiom kojom, su skaudančia krūtine, su atmuštais inskstais, su svaigstančia suidiotėjusia galva, – jie žinotų tuomet, kodėl lageryje būdamas žmogus negalvoji apie politiką! Rašyti apie tai, ko nebuvo, girtis savo kančiomis ir mandrumu, – mano išmanymu, – negarbinga“ (Balio Sruogos laiškas Petrui Cvirkai, [po 1946-07-28], iš Birštono – į Vilnių, [rankraštis], in: LLTI BR, f. 1, b. 5781, l. 3r–v, 4r–v [p. 5–6, 7–8]).

[13] Juozapas Sruoga (1886–1957) – vyriausiasis Balio Sruogos brolis, rašytojo kaimynas Kaune, Žaliakalnyje, namo Ramiojoje g. Nr. 7A šeimininkas.

[14] Jolita Sruogaitė (1934–2016) – Balio Sruogos brolėčia, brolio Juozapo Sruogos ir Bronislavos Jazbutytės-Sruogienės dvylikametė dukra.

[15] Balys Sruoga (1896–1947) – Juozapo Sruogos brolis, kaimynas Kaune, Žaliakalnyje, namo Ramiojoje gatvėje Nr. 9B savininkas.

[16] Balys Sruoga 1946-06-06 buvo parašęs ir laišką bičiulei Marijai Nemeikšaitei. Jo turinys praplečia broliui Juozapui Sruogai ir brolienei Bronislavai Jazbutytei-Sruogienei skirto laiško informaciją, atskleidžia rašytojo būseną:

„Miela Maryte!

Iš Jūsų vėl nieko nebegirdėti. O aš baigiu pasidaryti visiškai laukinis, – ir gyventi visiškai nebemoku.

Brolienė rašo, kad vienas mano nuomininkas kraustosi jau iš buto. Bet man tai jau visai menka paguoda. Ką gi aš ten veikčiau nuvažiavęs, – kaip ten gyvenčiau, neturėdamas nė jokio baldo ir jokio baldo? Vien tik blakėm pašerti, kurių nuomininkas paliko? Remontuoti butą, tinkuoti, baltinti, – ne, tai man šiuo tarpu visai nepakeliama. Juo labiau kad neturiu supratimo, kaip toliau ir Vilniuje tvarkytis. P. Perekšlienė laiko dabar egzaminus; baigus mokyklą toliau tomis sąlygomis nebebus, – tai jau aišku. Kaip toliau ji darys, – ir ji pati nežino, ir nesinori ką kalbėti, kol ji užsiėmusi savo egzaminais. Ji, berods, norėtų gyventi drauge su savo seserimi, Vilniuje ar Kaune. Tai jau iš esmės keičia padėtį. Ir kur pati p. Perekšlienė mano gyventi, taip pat nežinia. Gučas jau išsikėlė, bet savo naujame bute orderio neturi, – nežinia, ar jam pavyks tenai išsilaikyti. Vasarą Konstantinas gyvens Kaune, galimas daiktas, kad visame bute liksiu visiškai vienas, nes ta jo duktė – toks pat gyventojas, kaip ir svirplys, deja, tiktai svirpti nemoka. Ką aš veiksiu, velniai žino. Kauno universitete paskaitų aiškiai negausiu, o Valstybinė leidykla – bankrutavo, nieko nebeleidžia, todėl ir aš Kaune reikalų nebeturiu.

Čia lankau dar kasdien polikliniką, bet tai mažai ką gelbsti. Nervai kiek sustiprėjo, isterikos nebėra, bet šiaip savijauta – paršyva, beveik nuolat skauda akys ir galva. Baisiai būtų gerai patekti į Birštoną, bet kaipgi aš ten bepateksiu?!

Atrodo, kad turėsiu čia visą vasarą vienas skursti. Visi mano kaimynai iš mūsų namo išvažinėja vasarai, surado sau vasarojimo vietas, kas Pavilny, kas Valakampiuos, kas kur kitur. O aš – kur aš važiuosiu! Kaip to prakeikto buto reikalus čia tvarkyti – velniai juos žino!

Skaitei turbūt mano kalbos santrauką (iš Inteligentų suvažiavimo). Dėl jos turėčiau daug ko papasakoti, šiuo tarpu tiktai: pasakyta buvo visai kas kita, negu parašyta. Mano padėtis vėl pasidarė labai keista. Bet šiuo atžvilgiu aš laikausi kietai.

Ar nežinai, Birštonas veiks šiemet ar ne? Kokios tenai sąlygos šiemet? Kiek kainuoja? Ir kokiu būdu ten būtų galima patekti?

Beje, Juzukas buvo man parašęs receptą akiniam (pas jį paliko), o Žygelis buvo ketinęs man parūpinti akinius (pusinius, kokius aš dabar turiu). Gal jis galėtų tą receptą paduoti Žygeliui? Akys man tiek nusilpo, kad su senais akiniais jau sunku man dirbti, – skauda akys ir galva.

Jei išmislysi, kaip man geriau tvarkytis, patark. Kaunan šiuo tarpu aš nesirengiu. Toks, koks dabar esu, aš tenai niekam nereikalingas, o būti kitokiu – neturiu jėgų.

O Tu ar Juzukas – nesirengiate į Vilnių?

Sveikinu Juzuką, Jūratėlę ir visą Co su dukrom.

Bučiuoju Tavo Balys

P. S. Gal galėtum pasiųsti čia pridedamus laiškus? Atleisk už varginimus.

Vilnius
1946. VI. 6.“ (Balio Sruogos laiškas Marijai Nemeikšaitei, iš Vilniaus – į Kauną, 1946-06-06, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 232, l. 1r–v).